

Наворожив!

Педро Антоніо де Аларкон

Переклад Олександра Мокровольського

I

Якось у серпні (числа не згадаю) 1816 року прибився до дверей військового губернаторства Гранади циган — убраний в кумедні лахмани, літ шістдесяти віком; він стриг вівці й звався Ередія. Прибув він верхи на худющому мулі, що, здавалося, зараз і розсиплеться; на шиї в тварини красувалася мотузка — ото вся зброя. Тільки ступив Ередія ногою на землю, зараз же з найбільшою нахабністю заявив, що "бажає бачити військового губернатора".

Чи й варто казати, що таке бажання викликало закономірний опір вартового, кпини ординарців і сумніви та вагання ад'ютантів, аж поки дійшло до відома самого сеньйора дона Еухеніо Портокарреро, графа де Монтіхо, тодішнього військового губернатора древнього королівства Гранади... Та оскільки цей високий чин мав неабияке почуття гумору й чимало всякого чував про Ередію (а той славився своїми жартами, та спритними оборудками, та охотою щось десь поцупити), то звелів пропустити цигана.

Переступивши поріг кабінету його превосходительства, Ередія зробив два кроки вперед, потім один назад, як годилося чинити в таких урочистих випадках, і, впавши навколішки, вигукнув;

— Хай живе пресвята діва і хай живе ваша милість, володар світу!

— Встань! Облиш свої лестощі та скажи, що з тобою приключилось, — сухо сказав граф.

Ередія вмить постатечнів і сказав, не кліпнувши оком:

— Прийшов я до вас, сеньйоре, по тисячу реалів.

— По яку таку тисячу реалів?

— По ту саму, яку нещодавно урочисто обіцяно тому, хто вкаже, де перебуває Паррон.

— Як це? Ти знався з ним?

— Ні, сеньйоре.

— Ну, то...

— Але тепер я його знаю.

— Як же це?

— Дуже просто. Я його розшукав, побачив, знаю, де він ховається, і прошу своєї винагороди.

— А ти певен, що бачив Паррона? — вигукнув військовий губернатор голосом, у якому зазвучала вже зацікавленість.

Циган зайшовся сміхом і мовив:

— Авжеж! Ваша милість скаже: циган циганом, хоче обдурити й квит! Та хай мене Господь покарає, якщо брешу! Вчора я бачив Паррона.

— Але чи знаєш, скільки важить те, що ти кажеш? Чи знаєш, що ось уже три роки ми ганяємося за цією потворою, за цим кривавим розбійником, якого ніхто не знає, тому що ніхто не може його побачити? Чи знаєш, що він денно й нічно нападає на подорожніх по селах, у тутешніх горах, а як пограбує, тоді вбиває жертву, бо каже, що мертві не говорять і тільки так він може зарадити, аби не споав його закон? Одне слово: чи знаєш ти, що побачити Паррона означає здибатися зі смертю?

Циган знову засміявся:

— А хіба ваша милість не знає, що коли чогось не втне циган, то більш ніхто на світі не втне? Хто розпізнає, коли циган щиро сміється чи щиро плаче? Може, ваша милість чула про таку лисицю, яка має стільки хитрощів, скільки маємо ми, цигани? Мій генерале, кажу ще раз: я не тільки бачив Паррона, а й розмовляв із ним.

— Де?

— На Тосарській дорозі.

— Дай мені докази.

— Слухайте, ваша милість. Учора вранці виповнилося вісім днів, відколи ми з мулом попалися в лабеті до якихось злодіїв. Мені міцно зв'язали руки й повели моторошними ущелинами, аж поки вийшли на майданчик, де отаборилися ці розбійники. Мене безперестану гризла страшна підозра: "А що, коли це — Парронові люди? Тоді нема порятунку — мене в'ють!.. Бо ж той катюга поклявся, що очі, які побачать його обличчя, більше вже не побачать нічого на світі".

Отак я міркував собі, коли це підійшов до мене якийсь дженджикуватий чоловік, розкішно вбраний, і — штовх у плече! Та й каже, усміхаючись дуже мило:

— Дядьку, я — Паррон!

Я так і впав на землю опукою. А бандюга регочеться. Приголомшений, я зіп'явся на коліна й заблагав на всі голоси, на які тільки був здатен:

— Благословенна хай буде твоя душа, володарю людських доль! І хто б не впізнав тебе за цими прикметами королівської знатності, якими обдарував тебе Господь? Благословенні матері, що народжують таких синів! Ісусе! Дозволь, я тебе обніму, сину мій! Хай я помру в лиху годину, коли я, бідний циган, не мріяв зустріти тебе, щоб тобі поворожити та поцілувати цю імператорську руку! І я ж такий, як твої люди! Хочеш, навчу тебе вимінювати здохлих віслюків на живих? А продавати старі шкапи як молоді кобилиці? Хочеш, навчу віслюка говорити по-французькому?

Граф де Монтіхо не стримався — зайшовся сміхом... А насміявшись, поцікавився:

— Ну, а що Паррон на те? Що сказав, що зробив?

— Те саме, що й ваша милість: реготав, аж за боки брався.

— А ти?

— Я, паночку, теж сміявся, але з очей мені котилися отакенні сльози градом.

— Розкажуй далі.

— Тоді Паррон простяг мені руку й каже: "Дядечку, ви єдиний чоловік із таланом, що попався мені в лабеті. А решта мали клятву звичку наганяти на мене смуток; вони плакали, нарікали, стогнали та робили інші дурниці, від яких у мене псується настрій."

Тільки ви змусили мене сміятися, і коли б не ці сльози..."

— Та, сеньйоре, вони від радості!

— Вірю. Добре знає чортяка, що це вперше я засміявся за останні шість чи вісім літ!.. Але не гаймося. Гей, хлопці!

Ще не доказав Паррон цих слів, як на мене зусебіч націлилися мушкети.

— На бога! — закричав я.

— Зупиніться! — гукнув Паррон. — Не про це поки що йдеться. Я вас покликав, аби спитати, що ви забрали в цього чоловіка.

— Мула без сідла.

— А гроші?

— Три дуру і сім реалів.

— А тепер залишіть нас самих.

Розбійники відійшли.

— А зараз поворожи мені, — мовив злодюга, простягаючи долоню.

Взяв я його руку, поміркував хвилинку. Я знав, що маю говорити поважно, і тому сказав, зібравши всі сили своєї душі:

— Парроне... Рано чи пізно... Ти ж подарував мені життя, ти ж пообіцяв... Ти помреш на шибениці!

— Я це й сам давно знаю, — відповів розбійник. — Ти скажи: коли?

Почав я мудрувати. "Цей чоловік, — думав я, — дарує мені життя. Завтра я буду в Гранаді й донесу... післязавтра його схоплять... Поки попереднє слідство..."

— Питаєш коли? — відповів я вголос. — То слухай: цього місяця, що починається.

Паррон здригнувся. Затремтів і я, знаючи, що ось зараз ця моя любов до передрікання може вилізти мені боком.

— Ну, то гляди, цигане... — повільно проказав Паррон. — Ти залишишся у мене в руках... Якщо протягом цього місяця, що починається, мене не повісять, то я повішу тебе. Це така сама правда, як те, що повісили мого батька! А якщо помру до кінця місяця, тебе відпустять на волю.

"Красенько дякую! — сказав я подумки. — Подаруєш мені життя... після своєї смерті!"

І пошкодував, що відміряв йому такий короткий строк.

Як розсудив Паррон, так і зробили: мене завели до печери, замкнули там, а отаман сів на свою кобилу й дав драла до порослих чагарником скель...

— Ага, я розумію! — вигукнув граф де Монтіхо. — Паррон загинув, тебе відпустили, й тому ти знаєш, де він знаходиться.

— Якраз навпаки, мій генерале! Паррон живий, нівроку йому, й ось тут починається найчорніша сторінка всієї моєї історії.

II

Минуло вісім днів, а отаман усе не вертався. З того, що я міг почути, виходило, нібито Паррон не потикався сюди ще від того вечора, коли я поворожив йому. Певне, він часто покидав надовго свою зграю, бо щось таке розповів мені й один із моїх

вартівників.

— Знайте, — сказав розбійник, — що отаман час від часу навідується до пекла і вертається, коли йому заманеться. Ми й самі не знаємо, що він робить, як буває не з нами.

І я так просився, а ще напропорочив кожному із злодюг, що їх не повісять і що кожен із них матиме спокійну старість, отож і добився, що вечорами мене виводили з печери й прив'язували до дерева, бо я у своїй в'язниці задихався від задухи.

Але, звісно ж, ніколи так не бувало, щоб мене не стерегло двоє вартівників.

Одного вечора розбійники, що за наказом Парронового заступника вийшли того дня на здобутки, привели до табору зв'язаного, як ото малюють нашого господа Ісуса Назарянина, бідного косаря, літ сорока чи п'ятдесяти. Бідолаха так голосив, що душа мені розривалася надвоє.

— Віддайте мені мої двадцять дуро! — благав він. — Ох, коли б ви знали, як тяжко я їх заробляв! Цілісіньке літо косив під пекучим сонцем... Скільки поту пролив, скільки лиха натерпівся, поки назбирав цих грошенят, щоб було з чим нам зиму зимувати!.. І як же мені оце, вертаючись додому, аби обняти своїх рідних та оплатити борги, яких вони наробили, нещасні, щоб мати щось їсти, — як мені втратити ці гроші? Таж вони для мене — цілий скарб! Віддайте мені ті двадцять дуро! Віддайте, заради мук пресвятої діви!

Регіт був відповіддю на благання бідолашного батька.

Прив'язаний до дерева, я тремтів із жаху; адже ми, цигани, теж маємо родину.

— Чи ти збожеволів? — сказав, насміявшись, косареві хтось із розбійників. — Не думай про свої гроші, коли маєш гірші клопоти...

— Що ви кажете? — перепитав косар, не розуміючи, яке може бути більше лихо, ніж лишити своїх діток без хліба.

— Ти в руках у самого Паррона!

— У Паррона... Не знаю такого!.. Ніколи не чув цього імені... Я йду з дуже далекого краю! Родом я з Аліканте, а косарював у Севільї.

— То знай, друже, що Паррон — це те саме, що й смерть. Хто потрапляє нам до рук, неминуче мусить загинути. Отже, маєш дві хвилини, щоб скласти заповіт, і ще дві хвилини, щоб помолитися за свою душу. Хлопці, готові? Цільтеся! Маєш чотири хвилини.

— Я буду вам корисний!.. Послухайте, майте жалість!..

— Говори.

— У мене шестеро діточок... І нещасна... вдова, хто ж іще, адже бачу, що загину... Бачу по ваших очах, що ви гірші за хижих-звірів... Так, гірші! Бо звірі одного роду не пожирають одне одного. Ох, пробачте мені!.. Сам не знаю, що кажу. Панове, є ж серед вас батьки! Чи нема серед вас батька? Чи знаєте ви, що це таке, коли шестеро дітей не мають що їсти взимку? Чи знаєте, що це таке, коли мати бачить, як помирають її діти, промовляючи: "Хочу їсти... Холодно..." Паночки мої, таж я живу тільки заради них! Що для мене це моє життя? Ланцюг робіт та злигоднів! Але я мушу жити заради своїх

дітей!.. Діточки мої! Рідні мої!

І батько впав на землю, а тоді підвів до розбійників обличчя... Що за обличчя! Як ото в тих святих, яких король Нерон кидав на розтерзання тиграм, — так про них розказують отці-проповідники.

Щось ворухнулося в грудях у розбійників, бо вони пере— зирнулися. Побачивши, що всі подумали одне й те саме, старший зважився висловити ту думку...

— Що ж він сказав? — перепитав військовий губернатор, глибоко зворушений цією розповіддю.

— Панове, — сказав він, — про те, що ми зробимо, Пар— рон не дізнається ніколи...

— Ніколи... ніколи... — заникуючись, повторили всі розбійники.

— Ідіть собі, добрий чоловіче! — вигукнув тоді один із них, мало не плачучи.

Я теж кивав головою косареві, щоб негайно забирався геть.

Нещасний поволі зіп'явся на ноги.

— Швидко... Йдіть собі! — повторили всі розбійники, повертаючись до нього спинами.

Косар машинально простяг руку.

— Тобі ще мало? — крикнув один. — Не проси своїх грошей! Іди, йди... Не випробовуй нашого терпцю!

Бідолашний батько подався геть плачучи, й незабаром його не стало видно.

Минуло півгодини, і весь цей час розбійники присягалися один одному, що ніколи не розкажуть отаманові про те, як подарували життя людині. Коли це з'явився верхи на своїй кобилі Паррон, а за спиною в нього сидів той самий косар.

Перелякані розбійники позадкували від свого отамана.

Неквапливо Паррон зліз на землю, взяв свого мушкета з двома цівками й, націлившись на товаришів, сказав:

— Дурні! Падлюки! Усіх вас повбивав би! Ану ж бо! Швидко віддайте цьому чоловікові ті гроші, що ви в нього забрали!

Дістали розбійники двадцять дуру й віддали косареві, а той кинувся в ноги чоловікові, якого боялися драпіжники і який мав таке добре серце.

— Ради бога, не треба! — сказав йому Паррон. — Без того, що ви розповіли мені, я б нізащо не дав їм ради. Тож бачите, даремно ви мені не вірили! Я сповнив свою обіцянку. Ось вам ваші двадцять дуру. А тепер... ходіть здорові!

Косар кинувся його обнімати, а тоді пішов геть, не тямлячи себе від щастя.

Але не ступив він і п'яти десятків кроків, як доброчинець знов покликав його до себе.

Бідолаха зараз же вернувся назад.

— Що накажете? — спитав він, бажаючи прислужитися тому, хто повернув щастя його родині.

— Ви знаєте Паррона? — спитав отаман.

— Ні, не знаю.

— Ти помиляєшся! — заперечив розбійник. — Я — Паррон.

Косар стояв, мов громом прибитий.

Паррон підняв мушкета й випалив з обох цівок у косаря, і той повалився на землю.

— Проклятий! — тільки й прошепотів я.

Страх засліпив мені зір, та цієї хвилини я відчув, що дерево, до якого я був прив'язаний, ледь здригнулося, а пута мої ослабли.

Одна з двох куль, поранивши косаря, поцілила в мотузку, якою я був прив'язаний до стовбура, і перебила її.

Та я не зворухнувся, нічим не виказав того, що звільнився, а став чекати слушної нагоди для втечі.

Тим часом Паррон повчав своїх, показуючи на косаря:

— Отепер можете й пограбувати його. Телепні! Виродки! Відпустили чоловіка, хай собі ходить та голосить по королівських дорогах! А що, коли б не я натрапив на нього та не дав усьому цьому ради? Що, коли б його розпитали мігелети?[1] Розказав би все, де ви знаходитеся та де наше лігвисько, як розказав мені, і вже б оце ми всі сиділи в тюрмі. Бачите, що виходить, коли грабувати не вбиваючи? Та вже досить проповіді. Закопайте його.

Поки розбійники копали яму, а Паррон сів собі перекусити, спиною до мене, я потихеньку відійшов від дерева і спустився в найближчий яр.

Уже споночіло. Я припустив біжка і при світлі зірок набачив свого мула, що спокійнісінько пасся, прив'язаний до дуба. Сів на нього й не зупинявся, поки не добувся сюди...

Отож, сеньйоре, видайте мені тисячу реалів, і я розкажу вам, де гніздиться Паррон — той самий, що забрав мої три з половиною дури...

Циган докладно змалював усі прикмети отамана, тоді забрав винагороду і пішов з будинку військового губернаторства. Його проводжали зачудованими поглядами граф де Монтіхо і писар, що був там і розповів нам про всі ці події.

Лишилося тільки переконатися, сповнилось чи не сповнилось те, що Ередія наворожив Парронові.

III

Через два тижні після того, як відбулася описана сцена, о дев'ятій ранку зібралося видимо-невидимо люду на вулиці Сан-Хуан-де-Діос і почасти на вулиці Сан-Феліпе гранадської столиці. Якраз шикувалися два загони мігелетів, що мали вирушити о пів на десяту на пошуки Паррона, чие місцезнаходження, а також особливі прикмети його та всіх отаманових товаришів по злочинствах стали нарешті відомі графові де Монтіхо.

Наскільки збуджена була юрба цікавих, настільки урочисто прощалися мігелети зі своїми рідними та друзями перед важливою виправою. Такого страху нагнав Паррон на весь древній гранадський край!

— Зараз будемо, певно, вже шикуватися, — озвався один мігелет до другого. — І щось я не бачу капрала Лопеса...

— І мені це дивно, бо ж він приходить завжди перший за всіх, коли треба рушати на Паррона... Він-бо його ненавидить усією душею!

- То ви не знаєте, що сталося? — втрутився в розмову третій.
- Привіт! Це наш новий товариш... Як тобі ведеться в нашому загоні?
- Чудово! — відказав новачок.

Це був чоловік із блідим обличчям та шляхетними манерами, до яких зовсім не пасував солдатський мундир.

- Ну, то яка в тебе новина? — нагадав перший.
- Ах так! Загинув капрал Лопес... — відповів блідий мігелет.
- Та що ти, Мануелю? Не може бути! Я сам сьогодні вранці бачив Лопеса ось так, як бачу тебе...

Той, кого назвали Мануелем, проказав холодно:

- Півгодини тому його вбив Паррон.
  - Паррон? Де?
  - А тут, у самій Гранаді! Труп Лопеса знайдено на Собачому узвозі.
- Всі замовкли, а Мануель засвистав патріотичну пісеньку.

— За шість днів — одинадцять мігелетів! — вигукнув якийсь сержант. — Паррон завзявся винищити нас! Але як же це так, що він у Гранаді? Чи не в Сьєрра-де-Лоха ми йдемо його шукати?

Мануель перестав свистіти і промовив із своєю звичною незворушністю:

— На місці злочину була одна стара, то вона каже, нібито Паррон, забивши Лопеса, пообіцяв: якщо підемо його шукати, то матимемо втіху його бачити...

— Друже! Просто диво, який ти спокійний! Говориш про Паррона з такою зневагою!...

— А хто такий Паррон? Людина та й годі! — пиховито відказав Ману ель.

— Шикуйсь! — крикнули в цю мить кілька голосів.

Два загони пошикувалися, і почався переклик.

Під цю хвилину нагодився і циган Ередія — прийшов, як усі, глянути на те блискуче воїнство.

Не залишилося непоміченим, що Мануель, новий мігелет, раптом затремтів і ступив крок назад, от ніби хотів заховатися за спинами товаришів.

Але Ередія уже втупив у нього свої очі, та як крикне, як підскочить, наче гадюка його вжала! І дременув до вулиці Сан-Херонімо,

А Мануель звів рушницю, цілячись у цигана. Та інший мігелет устиг підбити йому руку, і Мануель поцілів у небо.

— Ти збожеволів!

— Мануель збожеволів! Мігелет із глузду з'їхав! — у тисячу голосів закричала юрба, що стала свідком цієї події.

Офіцери, сержанти й городяни зусебіч обступили новобранця, а той виривався з їхніх рук, щоб утекти; та його тримали ще міцніше, засипаючи питаннями, звинуваченнями, прикрими словами, не дістаючи, проте, жодної відповіді.

Тим часом Ередію на Університетській площі затримали якісь перехожі: почувши постріл та побачивши, що хтось біжить, схопили цигана як лиходія.

— Відведіть мене до військового губернатора! — просив Ередія. — Мені треба поговорити з графом де Монтіхо!

— Якого тобі ще графа де Монтіхо? — відказали ті, що його спіймали. — Он там стоять мігелети, а вже вони розберуться, що вчинити з тобою!

— Нехай буде й так, — погодився Ередія, — тільки подбайте, щоб мене не вбив Паррон...

— Який Паррон? Що ти верзеш, чоловіче?

— Ідіть та подивіться.

Сказавши ці слова, циган дався, щоб його відвели до командира мігелетів, і мовив, показуючи на Мануеля:

— Мій командире, онде Паррон, а я — той самий циган, що два тижні тому дав його прикмети графові де Монтіхо!

— Паррон! Паррона взяли! Паррон був мігелетом!.. — залунали голоси.

— Він, безперечно, — сказав тим часом командир, перечитавши ще раз отаманові прикмети, що їх йому дав військовий губернатор. — Які ж ми були недотепа! Але кому спало б на думку шукати ватажка розбійників серед солдатів, що йдуть його ловити?

— Дурень я! — крикнув у цю ж хвилину Паррон, пожираючи цигана очима пораненого лева. — Його єдиного я лишив живого! Так мені й треба!

Наступного тижня Паррона повісили.

Таким чином справдилася, з точністю до дня, циганова ворожба.

Аби гідно вивершити оповідь, скажу: це не означає, що треба вірити в непомилність подібних пророцтв. І аж ніскільки не означає це, що Парронова поведінка була розумна: убивати кожного, кому привелося його пізнати... Це означає тільки те, що шляхи провидіння невідомі для людського розуму, — і якої ще більшої мудрості нам треба?

[1] Мігелети — каталонські гірські стрільці.